

1.15. Еволюція поглядів на роль держави в управлінні економікою

Проблема державного втручання в економіку є основною для будь-якої держави, незалежно від того, чи це ринкова економіка чи адміністративно - розподільча. У розподільчій економіці держава бере на себе усі права та обов'язки з виробництва й розподілу товарів і послуг, тобто говорити про регулювання тут не доводиться. У такому випадку мова йде про заміщення всього різноманіття форм власності однією єдиною – державною, а відповідь на основне економічне питання «де, що, як і для кого виробляти?» передбачає сувору централізацію і розподіл.

Однак така система в останні роки XX-го століття продемонструвала свою неефективність. Залишився ринковий шлях розвитку. Але в ринковому господарстві державі доводиться постійно коректувати глибину свого впливу. Перед державою не ставляться такі задачі, як безпосереднє виробництво і розподіл ресурсів, товарів і послуг. Проте, на відміну від розподільчої економіки, вона не має і права вільно розпоряджатися ресурсами, капіталом і виробленими товарами. Держава в залежності від економічної ситуації повинна постійно балансувати, то збільшуючи, то зменшуючи ступінь свого втручання. Ринковій економіці насамперед присутні гнучкість і динамізм у прийнятті рішень як з боку споживачів, так і з боку виробників. Державна політика просто не має права відставати від змін у ринковій системі, інакше вона перетвориться з ефективного стабілізатора і регулятора в бюрократичну надбудову, що гальмує розвиток економіки.

Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства являє собою систему типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, що здійснюються уповноваженими державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються.

У процесі розвитку ринкового господарства виникали і загострювалися економічні та соціальні проблеми, що не могли бути вирішені автоматично на основі приватної власності. З'явилася необхідність значних інвестицій, малорентабельних або нерентабельних із погляду приватного капіталу, але необхідних для продовження відтворення в національних масштабах. Галузеві і загальногосподарські кризи, масове безробіття, порушення в грошовому обігу, загострення конкуренції на світових ринках вимагали проведення відповідної державної економічної політики.

Теоретично поняття державної економічної політики ширше поняття державного регулювання економіки, тому що перша може ґрунтуватися і на принципі невтручання держави в господарське життя (відомий принцип економічного лібералізму – *laissez faire – laissez passer*). У сучасних умовах невтручання держави в соціально – економічні процеси неможливо. Вже давно ведуться дискусії не про необхідність державного регулювання економіки, а про його масштаби, форми, інтенсивність. Тому за змістовним навантаженням поняття «державне регулювання економіки» і «державна економічна політика» у наш час ідентичні.

Об'єктивна можливість державного регулювання з'являється з досягненням визначеного рівня економічного розвитку, концентрації виробництва і капіталу. Необхідність, що перетворює цю можливість у дійсність, полягає в наростанні проблем, труднощів, із котрими і покликане справитися державне регулювання економіки. Зміна соціально-економічних систем (первісна община, рабовласництво, феодалізм, капіталізм), а іноді і етапів їх розвитку, тим чи іншим чином сприяли підсилюванню чи послабленню економічної ролі держави. Такий хвильовий вплив держави на економічне життя суспільства відбивався в наукових дослідженнях, поглядах і позиціях, в яких знаходимо намагання їх осмислити [21].

Спроби надати теоретичне підґрунтя державному регулюванню економіки відомі ще з середньовіччя. У той час основною економічною школою була школа меркантилістів, яка була піонером нормативної економічної теорії. Вона

проголошувала активне втручання держави в економіку. Меркантилісти стверджували, що головний показник багатства держави – кількість золота. У зв'язку з цим вони закликали заохочувати експорт і стримувати імпорт. Вони вбачали в державному керівництві засіб, що забезпечує соціальну справедливість і стверджували, що тільки продумане управління з боку уряду здатне забезпечити порядок у господарській сфері.

У 30-ті роки XX-го століття, після найглибшого спаду економіки США, Дж. Кейнс висунув свою теорію, в якій він спростував погляди класиків на роль держави. Теорію Кейнса можна назвати «кризовою» тому що він розглядає економіку в стані депресії. Відповідно до його теорії, держава повинна активно втручатися в економіку через відсутність у вільного ринку механізмів, що посправжньому забезпечували б вихід економіки з кризи. Кейнс вважав, що держава повинна впливати на ринок із метою збільшення попиту, тому що причину капіталістичних криз він вбачав у перевиробництві товарів [41]. Головною бідою тогочасної економіки вчений вважав недостатність «ефективного попиту», що визначалося скороченням схильності до споживання, зниженням граничної ефективності капіталовкладень і надмірною тягою до «ліквідності». Головними елементами такого попиту, за Кейнсом є витрати населення на предмети споживання, витрати підприємців на інвестиційні товари та державні витрати.

Подальший розвиток економічної теорії в 40–60-х роках нашого століття проходив під знаком кейнсіанства. Але приблизно з початку 70-х рр. минулого сторіччя стала виявлятися невідповідність між можливостями державного регулювання і об'єктивними економічними умовами. Кейнсіанська модель могла бути стійкою лише в умовах високих темпів економічного росту. Однак у 70-х роках умови відтворення значно погіршилися. Був спростований закон Філіпса, відповідно до якого безробіття і інфляція не можуть зростати одночасно. Кейнсіанські шляхи виходу з кризи лише розкручували інфляційну спіраль. Під впливом цієї кризи відбулася кардинальна перебудова системи державного регулювання і склалася нова, неоконсервативна модель регулювання.

Теоретичною базою неоконсервативної моделі послужили концепції неокласичного напрямку економічної думки. Неоконсерватизм мав успіх у зв'язку з усвідомленням необхідності пошуку золотієї середини між деструктивністю економічних процесів і неефективністю надмірної державної регламентації усіх сфер суспільного життя [58, с. 131]. Він став альтернативою ліберальному стилю життя, засобом подолання кризи в економічній і політичній сфері. Неоконсерватори запропонували західному суспільству новий курс розвитку, в основу якого було покладено монетаристську модель, засновану на принципах звільнення бізнесу від державного втручання, заохочення ринкових відносин, приватного підприємництва, скорочення витрат на утримання владних структур, забезпечення політичної і культурної цілісності суспільства.

Трансформація моделі державного регулювання полягала у відмові від впливу на відтворення через попит, а замість цього – використання непрямих заходів впливу на пропозицію.

Прихильники економіки пропозиції вважають за необхідне відтворити класичний механізм нагромадження і відродити свободу приватного підприємництва. Економічне зростання розглядається як функція від

нагромадження капіталу, що здійснюється з двох джерел: за рахунок власних коштів, тобто капіталізації частини прибутку, а також за рахунок позикових коштів (кредитів). Тому, відповідно до цієї теорії держава повинна забезпечити умови для процесу накопичення капіталу і підвищення продуктивності виробництва. На цьому шляху головними перешкодами стали високі податки та інфляція. Високі податки обмежують приріст капіталовкладень, а інфляція підвищує вартість кредиту і тим самим ускладняє використання позикових засобів для нагромадження. Тому неоконсерватори запропонували надавати податкові пільги підприємствам, а також реалізовувати низку антиінфляційних заходів, що були розроблені на базі рекомендацій монетаристів.

Скорочення податкових ставок одночасно скорочує прибутки держбюджету і збільшує його дефіцит, що ускладнює боротьбу з інфляцією. Отже, наступним кроком стане скорочення державних витрат, відмова від використання коштів бюджету для підтримки попиту і здійснення широкомасштабних соціальних програм. Сюди можна віднести також політику приватизації державної власності.

Наступний комплекс заходів – це реалізація політики дерегулювання, що означає ліквідацію обмежень відносно цін і заробітної плати, лібералізацію (пом'якшення) антимонопольного законодавства, дерегулювання ринку праці тощо.

Таким чином, у неоконсервативній моделі держава може лише опосередковано й обмежено впливати на економіку. Головну ж роль в економічному розвитку країни віддано ринковим силам.

Одночасно слід підкреслити важливість державної підтримки в організації фундаментальних наукових досліджень, а також у захисті навколишнього середовища, що неспроможний забезпечити ринок. Державне регулювання, таким чином, обумовлено появою нових економічних потреб, із якими ринок не може справитися. Хоча подібне регулювання в сучасній ринковій економіці має значно менші масштаби, ніж в умовах адміністративно - командної системи, проте економічна роль держави залишається значною, особливо порівняно з системою вільної конкуренції.

Кейнсіанська і неокласична концепції являють собою по суті лише різні методологічні варіанти вирішення тієї самої проблеми – проблеми державного регулювання економіки, відповідно рівню організації й розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, а також специфічним умовам і традиціям певної країни. При тому і кейнсіанська, і неокласична концепції передбачають відповідне «інституційне оформлення». Із цього випливає: в умовах постійного розвитку економічної науки, коли існує різноманіття конкуруючих теорій, необхідно зважено підходити до прийняття економічних рішень. Можливо навіть використовувати принципи й рекомендації, на перший погляд, протилежних концепцій. Але жодна концепція не зможе забезпечити позитивний ефект, якщо скопіювати її механічно втілювати її у економіку країни без урахування специфіки її розвитку [24].

У сучасних умовах державне регулювання економіки є складовою частиною процесу відтворення. Воно вирішує різні задачі, як, наприклад, стимулювання економічного зростання, регулювання зайнятості, заохочення прогресивних зрушень у галузевій і регіональній структурі, підтримка експорту. Конкретні напрямки, форми, масштаби державного регулювання економіки визначаються характером і гостротою економічних і соціальних проблем на кожен період часу в

тій або іншій країні.

На сьогодні генеральною метою державного регулювання економіки є забезпечення і зміцнення економічної та соціальної стабільності в країні, адаптація до умов, що змінюються. Для реалізації генеральної мети формується дерево так званих конкретних цілей, що конкретизують її та є необхідними для досягнення генеральної мети. Ці конкретні цілі нерозривно пов'язані з об'єктами державного регулювання економіки:

- забезпечення економічного і соціального добробуту;
- адаптація до внутрішніх і зовнішніх умов розвитку економіки;
- вирівнювання економічного циклу;
- проведення ефективної економічної і соціальної політики.

Очевидно, що цілі, по-перше, неоднакові за значенням і масштабами, по-друге, знаходяться в тісному взаємозв'язку. Ціль – вирівнювання економічного циклу – спрямована на об'єкт, тобто на економічний цикл; поліпшення стану навколишнього середовища – на навколишнє середовище та ін. Зазвичай одна ціль не може бути поставлена і досягнута незалежно від інших. Наприклад, неможливо представити стимулювання НДДКР без створення сприятливих умов для нагромадження капіталу, без вирівнювання кон'юнктури, вдосконалення галузевої структури економіки, стабільного грошового обігу.

Названі цілі частково перекривають одна одну, одна може виявитися тимчасово більш важливою і підпорядкувати інші в залежності від реальної господарської і соціальної ситуації, рівня усвідомлення цієї ситуації суб'єктами державного регулювання економіки і від встановленої урядовими органами влади на даний відрізок часу системи пріоритетів.

Будь-яка з вищезгаданих цілей може сприяти або перешкоджати досягненню іншої цілі. Конкретні цілі всередині дерева цілей можуть бути первинними, вторинними, третинними та ін. Наприклад, в умовах кризи первинною цілью стає вихід із кризи у вузькому конкретному сенсі – поживлення кон'юнктури. Всі інші цілі підпорядковані їй.

Субвенційна форма регулювання припускає надання державних субсидій або податкових пільг окремим галузям або підприємствам. До їхнього числа зазвичай відносять галузі, що створюють умови для формування суспільного капіталу (інфраструктури). Шляхом надання субсидій може відбуватися підтримка при реалізації соціальних програм, в сфері науки, освіти, підготовки кадрів. Існують також і спеціальні, або цільові субсидії, що передбачають витрати бюджетних коштів на реалізацію окремих визначених програм. Уряди багатьох країн використовують інструменти державного субсидування для підвищення конкурентоспроможності своїх виробників на внутрішніх та міжнародних ринках. Однак конкурентні переваги, отримані через субсидування, зумовлені не економічною ефективністю виробників, а можливостями окремих країн здійснювати субсидування, а також доступом окремих виробників до державного фінансування. Частка субвенцій у ВВП розвинутих країн складає 5-10%. Виділяючи субсидії, знижуючи податкові ставки, держава тим самим змінює розподіл ресурсів, і субсидовані галузі одержують можливість відшкодовувати витрати, які неможливо покрити при ринкових цінах.

Внаслідок субсидування окремі галузі економіки чи види діяльності

отримують більш сприятливі умови, ніж інші галузі. Це призводить до порушення ринкової конкуренції та виникнення таких негативних наслідків:

- спотворення конкуренції. Субсидії створюють нерівні умови господарювання для економічних суб'єктів. На мікроекономічному рівні це призводить до того, що субсидовані підприємства можуть збільшувати або утримувати свої ринкові частки за рахунок інших підприємств, які не отримали субсидій. Як наслідок, більш ефективні підприємства зменшують своє виробництво до неоптимального з точки зору суспільного добробуту рівня. На макроекономічному рівні спотворення конкуренції призводить до зменшення загальної економічної ефективності, що знижує потенціал економічного зростання країни;

- неефективне розміщення ресурсів та сповільнення структурної реформи. Субсидії найчастіше використовуються для підтримки неконкурентних та неефективних підприємств, що перешкоджає їх реструктуризації або закриттю. Внаслідок субсидування обмежені економічні ресурси утримуються в неефективних виробництвах та галузях. Субсидування здійснюється за рахунок зростання оподаткування інших галузей або через недоотримання бюджетних надходжень, що також підсилює викривлення в економіці;

- створення неправильних стимулів для суб'єктів економічної діяльності, які спонукають їх до невиробничої діяльності, пошуку ренти, лобіювання окремих інтересів, що загалом веде до поширення корупції;

- неефективний розподіл державних коштів. Визначення пріоритетів розподілу державних коштів, які часто зумовлені не цілями зростання суспільного добробуту та економічними аргументами, а впливом лобі, що представляють інтереси окремих сегментів (груп) суспільства.

Основним завданням політики державної допомоги повинно бути зростання конкурентоспроможності та ефективності економіки. Однак, враховуючи негативні наслідки, які може викликати субсидування, важливою вимогою реалізації цієї політики повинна бути мінімізація негативного впливу субсидій на конкуренцію.

Разом із тим існує багато прикладів, коли надання субсидій є суспільно виправданим, оскільки воно сприяє зростанню національного добробуту. Серед поширених аргументів на користь застосування державних субсидій найчастіше наводять такі:

- коригування «провалів» ринку – випадків, коли ринкові механізми не спрацьовують, що призводить до неоптимальних з точки зору національного добробуту обсягів та структури виробництва. Загалом «провали» ринку спричиняються наявністю:

- а) *позитивних зовнішніх ефектів*, коли ринок не може забезпечити оптимальний з точки зору суспільного добробуту обсяг виробництва певного товару чи послуги (наприклад, недовиробництво таких суспільних благ, як навчальні послуги для підприємців або маркетингові дослідження нових ринків, виробництво окремих медикаментів, створення інфраструктури тощо). У цьому випадку державна підтримка виробництва необхідних благ до оптимального рівня через субсидування може бути суспільно вигідною;

- б) *негативних зовнішніх ефектів* (наприклад, від виробництв, що забруднюють довкілля), коли субсидії є одним із можливих способів для стимулювання використання технологій та обладнання, які зменшують

забруднення;

в) *недосконалої мобільності факторів виробництва*, насамперед мобільності трудових ресурсів, що призводить до не завжди ефективного з точки зору використання конкурентних переваг країни розміщення трудових ресурсів. Цей аргумент дає підстави для заходів регіональної політики, у тому числі реалізації програм допомоги у неблагополучних регіонах. Цим фактором обґрунтовується також допомога держави протягом періоду трансформації, коли субсидії покликані полегшувати соціальні наслідки структурних перетворень та створення ринкової інфраструктури;

г) *фактора ризику через недостатню інформацію про стан ринків у майбутньому*. Інвестори не схильні фінансувати ризикові проекти, навіть якщо вони є потенційно рентабельними та корисними для суспільства. Особливо гострою ця проблема є для інноваційних проектів, реалізація більшості з яких без державної підтримки майже неможлива. Підтримки потребують і малі підприємства, які мають обмежений доступ до кредитів та інших ресурсів;

- використання можливостей, що з'являються від економії на масштабі виробництва. Цим аргументом обґрунтовують захист від міжнародної конкуренції нових галузей, що розвиваються та мають значний потенціал до зростання (*infant industries*). Однак передбачається, що державна підтримка має використовуватися тимчасово та спрямовуватися на впровадження сучасних технологій, усунення перешкод для розвитку, зумовлених низькою виробничою продуктивністю початкового етапу діяльності підприємств. Для реалізації позитивних ефектів державної підтримки нових галузей необхідно правильно визначити ці галузі, а також встановити оптимальний рівень та термін дії програм субсидування;

- виконання соціальних функцій, наприклад, сприяння розвитку малого бізнесу, що є важливим джерелом створення нових робочих місць [23, с. 11].

До інших аргументів на користь державного субсидування відносять гарантування національної безпеки, зменшення рівня безробіття, оборону.

Враховуючи аргументи «за» та «проти» державного субсидування економічної діяльності, метою ефективного субсидування є досягнення суспільно важливих цілей за умови мінімізації негативного впливу на конкуренцію.

Податкова форма регулювання передбачає використання податків для впливу на національний обсяг виробництва. Змінюючи податкові ставки і пільги, уряд впливає на звуження або розширення виробництва. У державах із ринковою економікою стягуються різні види податків, що сплачують як домогосподарства, так і фірми. У вигляді податків у бюджет потрапляють значні суми (наприклад у США близько 30% усієї вартості вироблених товарів і послуг, в Україні – 28%).

При формуванні системи оподаткування однією з основних проблем є забезпечення справедливості розподілу податкового тягара. Результатом стягнення податків з корпоративного сектора і сектора домогосподарств є зменшення, по-перше, індивідуальних доходів і (як наслідок) приватного споживання, а по-друге – ресурсів необхідних для виробництва приватних благ, і отже – обсягу їх виробництва та пропозиції. Водночас одержані при цьому кошти переміщуються до сектора загального державного управління і використовуються для фінансування суспільних благ. Якщо скорочення виробництва і споживання приватних благ, зумовлене ефектом доходу, компенсується збільшенням виробництва і споживання

суспільних благ (тобто дотримується еквівалентність між загальною сумою сплачених податків і грошовим еквівалентом корисності суспільних благ), то суспільний добробут не знижується.

Дослідження показують, що найбільш справедливим є прогресивний податок, однак процентне підвищення податку не повинно бути значним, щоб не послабляти стимули до праці, а отже – до великих заробітків. Як правило, прибутковий податок побудований саме по цьому принципі. Однак податки з продажів і акцизи є фактично регресивними, тому що вони в більшості випадків перекладаються на споживачів, у прибутку яких та сама сума займає різну частку.

Завдання держави – зібрати податки таким чином, щоб забезпечити потреби бюджету та одночасно не викликати невдоволення платників податків. При занадто високих податкових ставках починається масове ухиляння від сплати податків. Окрім того, неявні втрати суспільного добробуту зумовлені оподаткуванням (надлишковий податковий тягар), виникають внаслідок падіння виробництва і споживання оподаткованих товарів нижче від оптимального рівня.

Якщо державі не вистачає коштів, вона підвищує податки, підприємці усе частіше ухиляються від їхньої сплати, отже, у бюджет йде все менше коштів. Держава знову підвищує податки і таким чином утворюється замкнуте коло. Як показує аналіз, в даній ситуації необхідно понизити податки. Це зменшить стимули до несплати, зробить чесне підприємництво більш прибутковим, приведе до збільшення прибутків держави і знизить рівень криміналізації бізнесу.

Кредитна форма регулювання передбачає використання кредитів для впливу на національний обсяг виробництва. В загальному сенсі державний кредит характеризується як система відносин позики, де однією із сторін виступає держава. Роль держави в відносинах кредитування може бути різною. Вона може виступати гарантом при здійсненні тих чи інших інвестиційних програм, реалізації проектів, забезпеченні участі тих чи інших суб'єктів, без яких неможливе здійснення та реалізація принципових напрямків розвитку держави. Держава може виступати в якості кредитора. При цьому треба розмежовувати ситуації коли державою надаються кредити в міждержавних відносинах, та коли кошти перераховуються суб'єктам для реалізації внутрішньодержавних проектів. Але найчастіше державне кредитування пов'язується з відносинами, де держава виступає позичальником коштів.

Державне підприємництво здійснюється в тих сферах, де господарювання суперечить природі приватних фірм або ж вимагаються величезні вкладення коштів і має місце ризик. Основна відмінність від приватного підприємництва полягає в тому, що першочергова ціль – не одержання прибутку, а вирішення соціально-економічних задач, таких як забезпечення необхідних темпів росту, згладжування циклічних коливань, підтримка зайнятості, стимулювання науково-технічного прогресу тощо. Дана форма регулювання забезпечує підтримку малорентабельних підприємств і галузей господарства, які життєво важливі для відтворення. Це насамперед галузі економічної інфраструктури (енергетика, транспорт, зв'язок). Державне підприємництво повинно розвиватися у тих сферах, де просто немає іншого виходу, а також у надприбуткових виробництвах.

Однак, тут слід мати на увазі, що в порівнянні з приватними державні підприємства є менш ефективними. Державне підприємство, нехай навіть наділене

самими широкими правами і відповідальністю, як правило, відстає від приватного у ступені господарської ефективності. У діяльності держпідприємства присутні як ринкові, так і неринкові мотиви. Політичні мотиви мінливі, вони залежать від уряду, розпоряджень міністерств тощо. Тому держпідприємства часто опиняються в складній і незрозумілій ситуації, прогнозувати яку набагато складніше, ніж ринкову кон'юнктуру. Спрогнозувати ймовірні коливання попиту і цін легше, ніж угадати поведінку нового міністра або ж чиновника, рішення якого найчастіше визначають долю підприємства. За ними можуть стояти політичні цілі, що не мають ніякого відношення до ринкових мотивів.

Варто відзначити, що серед економічних регуляторів немає жодного ідеального. Кожен з них, призводячи до позитивного ефекту в одній сфері економіки, неодмінно дає негативні наслідки в інших. Тут нічого не можна змінити. Держава, що використовує економічні інструменти регулювання, зобов'язана їх контролювати і вчасно зупиняти. Наприклад, держава прагне приборкати інфляцію, обмежуючи приріст грошової маси. З погляду боротьби з інфляцією ця міра ефективна, однак вона призводить до подорожчання кредитних ресурсів. А якщо процентні ставки зростають, стає все складніше фінансувати інвестиції, починається гальмування економічного розвитку.

Втручання держави в економіку вимагає досить великих витрат. Вони містять у собі як прямі витрати (підготовка законодавчих актів і контроль за їхнім виконанням), так і непрямі (з боку фірм, що повинні виконувати державні інструкції). Крім того, вважається, що державні регламентації знижують стимул до нововведень, до входження нових конкурентів у галузь, тому що для цього потрібен дозвіл відповідної владної структури. За оцінками американських фахівців, державний вплив на економічне життя призводить до падіння темпів росту приблизно на 0,4% в рік.

У силу визначених недосконалостей державне втручання іноді тягне за собою втрати. У зв'язку з цим в останні роки загострилося питання про дерегулювання економіки і про приватизацію державних підприємств.

В якості висновку слід зазначити, що економічна дійсність є дуже багатоваріантною і швидкість її змін значно випереджає розвиток теоретичних основ державного регулювання. Тому неможливо скористатися готовими рецептами тієї чи іншої наукової школи. Основна ж задача держави полягає в тому, щоб обрати таку «золоту середину» в процесі впливу на ринкові механізми, яка б забезпечила максимізацію темпів економічного зростання та сприяла всебічному розвитку людського капіталу.

Список використаної літератури за розділом 1.

1. Агапова И.И. История экономической мысли. Курс лекций. - М.: Ассоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ". Издательство ЭКМОС, 1998 г. - 248 с.
2. Азроянц Э.А. Глобализация: катастрофа или путь к развитию? Современные тенденции мирового развития и политические амбиции. - М.: Новый век, 2002. - 414 с.
3. Анилюнис Г.П., Зотова Н.А. Глобальный мир: единый и разделенный. Эволюция теорий глобализации/ Г.П. Анилюнис, Н.А. Зотова. - М.: Междунар. отношения, 2005. - 676 с.
4. Аніловська Г.Я. Державний фактор трансформаційних перетворень в економіках перехідного типу/ Г.Я. Аніловська – Львів: Видавництво ЛКА, 2002. – 324 с.
5. Бабашкина А.М. Государственное регулирование экономики, его цели, методы и инструментарий. Учеб. пособ. для студентов ВУЗов, обуч. по эконом. спец. и направлениям. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 480 с.
6. Базилук А.В., Коваленко С.А. Тіньова економіка в Україні. -К.: НДЕІ М-ва економіки України, 1998. – 206 с.
7. Базилук Я.Б. Сучасні проблеми економічного розвитку
http://www.niurr.gov.ua/ukr/publishing/panorama%203-4_99/11.htm
8. Базилук Я.Б. Теневая экономика: от выявления симптомов к лечению причин // Экономика: тенденции недели. - 2000. - № 23. - С. 7-9.
9. Балабенко О. Удосконалення механізму реалізації регуляторної політики держави щодо оподаткування господарської діяльності суб'єктів малого бізнесу // Актуальні проблеми економіки. — 2008 р. — №7. — С. 9-14.
10. Барановський О.І. Відмивання грошей: сутність та шляхи запобігання. - Харків: Форт, 2003. - 471.
11. Бартенев С.Л. Экономические теории и школы (история и современность): Курс лекций. — М • Издательство БЕК, 1996. — 352 с.
12. Беліченко О.Г. Теоретико-методологічні основи конкурентоспроможності національної економіки. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11. – С. 22-29.
13. Бём-Баверк О. Критика теории Маркса / Сост. А.В. Куряев. – М., Челябинск: Социум, 2002. – 283 с.
14. Беляев О. О., Дибя М. І., Кириленко В. І., Комяков О. М. Система економічних законів і категорій: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 173 с.
15. Богиня Д. Трансформаційні процеси в системі формування національного ринку праці: інституційний аспект. / Д. Богиня // Україна: аспекти праці. - 2005. -№1. - С.3-8.
16. Борисов Е.Ф. Экономическая теория: Учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Юрайт-Издат, 2005. — 399 с.
17. Братчук Л.М. / Л.М. Братчук // Шляхи удосконалення звітної інформації в умовах оренди земельних і майнових паїв Економіка АПК. — 2004. — № 3. — С. 128-136.
18. Варналій З.С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації. - К.: НІСД, 2006. - 567 с.
19. Власенко С. М. Концептуальні засади реформування інвестиційно-інноваційної сфери України// Інвестиції та інвестиційний розвиток
20. Голляк Ю.Б. Теоретичні аспекти конкурентоспроможності стратегічних галузей української економіки // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №6. – с. 78-82.
21. Головінов О.М. Держава у ринковому середовищі: питання теорії: Монографія / О. М. Головінов. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – 279 с.
22. Гэлбрейт Дж. Экономические теории и цели общества /Дж.Гэлбрейт. – М., 1976. – 329 с.
23. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС/[В. Вавришук, Е.Калішук, С. Таран, Я. Хойни, Н. Ясько] за ред. С. Касьянова. – К.: Нора-Друк, 2004. – 86 с.
24. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и

- теорія. Монографія / Л.И. Дмитриченко – Донецк: Узд-во «УкрНТЭК», 2001. – 329 с.
25. Дубовий І.О. Економічні і торговельні відносини США з Японією. – Черкаси: Б. в., 1994.
 26. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К.: КНЕУ, 2009. – 711 с.
 27. Жилиєв І.Б. Особливості формування сучасної національної інноваційної системи України// Інвестиції та інвестиційний розвиток
 28. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1602-14>.
 29. Закон України «Про державні цільові програми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1621-15>.
 30. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 зі змінами
 31. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2004
 32. Законом України «Про оподаткування прибутку підприємства». [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.pau.kiev.ua.
 33. Законопроект «Про державне прогнозування та стратегічне планування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua:8080/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37295
 34. Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 1992 р. зі змінами
 35. Закону України «Про фінансовий лізинг». [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.pau.kiev.ua
 36. Звіт про виконання бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття за 2009 рік.//Урядовий кур'єр. - 3 червня 2010.- №99.-с.12.
 37. Илларионов А. Как Россия потеряла XX столетие. — Вопросы экономики. - № 1 - 2000. с.6.
 38. Иноземцев В.Л. Глобализация: иллюзии и реальность /В.Иноземцев //Свобод. мысль XXI. – 2000. - № 1. – С.26-36.
 39. Иноземцев В.Л. Пределы "догоняющего" развития. - М.: Экономика, 2000. - 295с.
 40. Іванов Ю.Б., Єськов О.Л. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 328 с.
 41. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег/ Джон Мейнард Кейнс. – М., 1976. – С. 453.
 42. Кіндзерський Ю. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні. // Економіка України. – 2006. – №8. – с. 19-29.
 43. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Жаліло Я.А., Базиліук Я.Б., Белінська Я.В. та ін.; За ред. Жаліло Я.А. – К.: НІСД, 2005.- 388 с.).
 44. Концепція вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
 45. Концепція системи стратегічного планування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/5230550/04rozporstrategy%20.doc>
 46. Кошембар Л.О. Удосконалення засад основних положень реформування податкової системи як важеля державного регулювання економіки // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 62-63.
 47. Крисоватий А.І., Кошук Т.В. Вплив поглиблення інтеграції на податкову політику країн-учасниць ЄС // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 31 – 43.
 48. Крючкова І.В. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007-2015 роки <http://iee.org.ua/ua/pub/p85>
 49. Кузнецова Н.П. Экономический рост: история и современность. СПб.: Издательский дом «Сентябрь», 2001. С. 14.

50. Купалова Г.І. / Г.І. Купалова, Ю.С. Гринчук // Розвиток інформаційно-статистичної бази економічного аналізу лізингової діяльності Формування ринкових відносин в Україні. — 2006. — № 12. — С. 170-173.
51. Лавров Е.И. Экономический рост: теории и проблемы: учебное пособие. / Лавров Е.И., Капогузов Е.А. — Омск: Издательство ОМГУ, 2006. — 214с.
52. Лазебна Ю.М. Лізинговий клімат в Україні / Ю.М. Лазебна // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України : Збірник науково-технічних праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.10. — С. 141-150;
53. Лізинг для Украины: как это делалось в мире? [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.lease.org.ua.
54. Мазурок П. Методологічні та інституційні основи визначення інфраструктури ринку праці України. / П. Мазурок // Україна: аспекти праці. — 2005. - №1. - С.17-22.
55. Мандибура В.О. Тіньова економіка як об'єкт системного наукового дослідження. - К.: ВРУ, 1998. - 67 с.
56. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку, затверджені наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29 липня 2002 р. № 224 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/baseve/ua-cmpuye.htm>.
57. Методологічні основи визначення параметрів управління вартістю підприємства / Л.Костирко // Економіст — 2007. №8 — С.20-22.
58. Мир политической науки. Учебник. В 2 кн. Кн. 1 / отв. ред. А.Ю. Мельвиль ; МГИМО (У) МИД России. - М. : Просвещение, 2004. — 796 с.
59. Момот Т.В., Оцінка вартості бізнесу: сучасні технології. — Х.: Фактор, 2007. — 224 с.
60. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 8 травня 2003 року № 114 «Про затвердження Тимчасових методичних рекомендацій щодо розроблення державних цільових програм» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0114569-03>.
61. Наказ Міністерства економіки України від 04.12.2006 № 367 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0367665-06>.
62. Наливайченко С.П. Планомірність як економічний закон перехідної економіки / С.П.Наливайченко // Культура народів Причорномор'я. — 2008. - №151. — С.35-38
63. Національні заощадження та економічне зростання - Інститут економічного прогнозування., за ред. д.е.н. Б.Є. Кваснюка — К.: «МП Леся», 2000.
64. Національні рахунки України за 2007 рік: Стат. зб. / Держкомстат України. - К., 2009. — 248 с.
65. Нуреев Р.М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики: Учебное пособие. — М.: Инфра-М, 2001.
66. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики. [Електронний ресурс]: Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>
67. Перетятко Ю.М. Генезис фінансового лізингу в Україні / Ю.М. Перетятко // Агросвіт. — 2010. — № 3. — С. 40-44.
68. Перспективы развития мировой экономики. МВФ. Перевод издания. Сентябрь 2006 г. - 296 с
69. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. — К.: Знання України, 2008. — 675 с.
70. Портер Майкл Е. Международная конкуренция. — М.: Междунар. отношения, 1993.
71. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2009 року № 266 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi->

bin/laws/main.cgi?nreg=106-2007-%EF.

72. Постанова КМ України від 26 квітня 2003 р. № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=621-2003-%EF>.

73. Предборський В.А. Побудова конкурентно ринкового середовища як фактор детінізації економіки. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – №12. – с. 13-17.

74. Презентація Глобального Договору в Україні. [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.globalcompact.org.ua/ua/press/news/47>.

75. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування: Монографія / За заг. ред. проф. Ю.Б. Іванова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 4448 с.

76. Прогнозування і розробка програм: Метод. посіб. / В.Ф. Беседін та інші; За ред. В.Ф. Беседіна. – К.: Наук. світ. – 2000. – 468 с.

77. Ринок праці у 2009 році. [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua/>.

78. Розгон І.В. Сучасні чинники впливу на конкурентоспроможність економіки. // Економіка та держава. – 2009. – № 10. – С. 30-31.

79. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг) «Про затвердження Порядку надання звітності фінансовими компаніями, довірчими товариствами, а також юридичними особами — суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але мають визначену законами та нормативно-правовими актами Держфінпослуг можливість надавати послуги з фінансового лізингу» № 27 від 27.01.2004 року. [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.nau.kiev.ua.

80. Савчук В., Мазурок П. Інституціоналізація ринку праці в трансформаційній економіці / В. Савчук, П. Мазурок // Вчені записки: Наук збірник/ Ред. А.Ф. Павленко. – К.: КНЕУ. – №9. – 2007. – С.5-10.

81. Сакс Дж., Пивоварський О. Економіка перехідного періоду. Уроки для України / Дж.Сакс, О. Пивоварський. Пер. з англ. – К.: Основи, 1996. – 345 с.

82. Свєрдан М. Ефективність оподаткування в умовах ринкової економіки // Фінанси України. — 2000 р. — №7. — С.27-33.

83. Сміт А. Дослідження про природу та причини добробуту націй/ Пер. О. Васильєвої, М. Межевикоїної, А. Малиновського. – К.: Port-Royal, 2001. – 594 с.

84. Соколов М. Сучасні тенденції в політиці оподаткування юридичних і фізичних осіб // Економіка України. — 2009 р. — №8. — С.30-41.

85. Статистичний щорічник України за 2008 рік. Державний комітет статистики України, - К.: ДП Інформ-аналітичне агентство, 2009

86. Теорія економічного зростання: нобелівський аспект. [Електронний ресурс]: Доступний з <http://dovbenko.kiev.ua/ua/published/articles/1062/>.

87. Третьяк В. Та ли я // Бизнес. – 2008. – № 20 (799). – С. 66-70.

88. Україна налаштована на посилення співпраці з МОП. [Ел. ресурс]. –Режим доступу:http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=188906&cat_id=36466.

89. Україна потребує кваліфікованих кадрів. // Урядовий кур'єр. - 3 листопада 2009 р. - №203.-с.10.

90. Україна-2015: Національна стратегія розвитку. Економіка. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.uf.org.ua/news/550/>

91. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Д.Лук'яненко, А.Поручник, Л.Антонюк та ін.; за ред. Д.Лук'яненка, А.Поручника – К.: КНЕУ, 2006. – 816с.

92. Філіпенко А. С та ін. Перехідна українська економіка: стан і перспективи / За ред. А. Філіпенка. - К: Академія. 1996.-С. 21.

93. Халінін С. Проблеми і пріоритети конкурентоспроможності економіки України. // Економіст. – 2007. – №2. – с. 22-24.

94. Харрод Р. Теория экономической динамики: Пер. с англ. В.Е. Маневича. /Под ред.

В.Г. Гребенникова. - М.: ЦЭМИ РАН, 2008. - 210 с.

95. Чернявський А.А. Стратегічні напрямки забезпечення конкурентоспроможності продукції українських виробників. // Економіка і держава. – 2005. – №10. - с. 40-42.

96. Чистилин Д.К. Самоорганизация мировой экономики: Евразийский аспект - М.: ЗАО "Издательство "Экономика", 2004.-237 с.

97. Швець І. Застосування регресивного оподаткування прибутку для стимулювання технічного оновлення виробництва // Економіка України. — 2009. — №1. — С.58-66.

98. Шинкарук Л. Тенденції розвитку чистих заощаджень та їх взаємозалежність із споживанням основного капіталу / Л.Шинкарук // Вісник ТАНГ. - №2.- 2005. С.25-29

99. Экономическая теория : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. В.Д. Камаева. — 8-е изд., перераб. и доп. — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. — 640 с. : ил.

100. Экономическая теория на пороге XXI века / Под ред. Осипова Ю. М., Пуляева В. Т. - СПб: ТОО ТК "Петрополис", 1996. - С. 59-60.

101. Эффективный экономический рост: теория и практика. Учебное пособие для студентов экономических вузов./ Под общей ред. Т.В. Чечелевой, - Изд. «Экзамен». М. – 2003. –318с.

102. Barnett W.P., McKendrick D. The Organizational Evolution of Global Technological Competition. 2001

103. Black F., Scholes M. The Valuation of Option Contracts Test of Market Efficiency//*Journal of Finance*—Vol. P. 399-417.

104. Brennan M.J. Taxes, Market Valuation and Corporation Financial Policy // *National Tax Journal*/ - 1970. – Vol. 23. – P.417-423.

105. Copeland B.R. Trade, Growth and the Environment // B.R.Copeland, M.S.Taylor./ NBER Working Paper Series. July, 2003.

106. Gordon M. The Investment, Financing and Valuation of the Corporation. – Homewood, IL: Irvin, 1962.

107. <http://www.uazakon.com/document/fpart10/idx10715.htm>.

108. Michie J., Smith J.S. (eds.). Global Instability. The Political Economy of World Economic Governance. L.-N.Y., 1999.

109. Modigliani F., Miller M. Dividend Policy, Growth and Valuation of Shares // *American Economic Review*. — P. 261-297.

110. Modigliani F., Miller M. The Cost of Capital Corporate Finance and the Theory of Investment//*Journal of Business*.—

111. The new system of national accounts / Ed. by J.W. Kendrick. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1996. 464 p. (Recent economic thought); Vol. 47.

ЗМІСТ

Розділ I. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЇ ПРИСКОРЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	10
1.1. Розроблення програм діяльності уряду: світовий досвід та українська практика (Онищенко П.О.)	10
1.2. Забезпечення рівня життя населення протягом 2005-2009 років (Горишкова Н.І., Лисак І.О.)	17
1.3. Сучасні проблеми розвитку економіки України (Беседін В.Ф.)	23
1.4. Секторальні прогностичні оцінки розвитку економіки України у 2011 році (Дуда М.О.)	33
1.5. Напрями вдосконалення середньострокового програмування соціально-економічного розвитку України (Поліщук Л.О.)	40
1.6. Динаміка і використання основного капіталу (Мозілат І.М.)	49
1.7. Підсумки та аналіз основних факторів, які впливали на промислове виробництво у січні-березні 2010 року (Бурбела Т.М., Дегтярьов Д.А.)	53
1.8. Стратегія зміни економічної політики (Щукін Б.М.)	61
1.9. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2011 рік (Войтенко В.В.)	66
1.10. Розвиток вітчизняної економіки в докризовий та кризовий періоди (з боку виробництва) (Яценко А.В.)	70
1.11. Моделі монетарної політики (Сігайов А.О.)	74
1.12. Методи оцінки продуктивності факторних ресурсів економіки (труд, капітал, енергія, матеріали та послуги) (Богомазова В.М.)	77
1.13. Підвищення продуктивності праці як основа економічного зростання в Україні (Кожемякіна С.М.)	83
1.14. Аналіз інноваційної складової розвитку національної економіки (Сергієнко О.М.)	92
1.15. Еволюція поглядів на роль держави в управлінні економікою (Пенькова О.Г.)	96
1.16. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах світової фінансової кризи (Швиданенко О.А.)	104
1.17. Методичні підходи та прогностичні розрахунки рівня життя населення на середньострокову перспективу (Крищенко К.Є)	109
1.18. Напрямки формування організаційно-економічного механізму виявлення та попередження тіньової діяльності в Україні (Коркоц О.М.)	117
1.19. Теоретичні основи ефективності стратегічного планування (Поляков М.А)	122
1.20. Вплив попиту на стан та розвиток економіки України (Дідківська О.Р.)	127
1.21. Напрями реформування системи неподаткових доходів державного бюджету України (Петраков Я.В.)	133
1.22. Проблема конкурентоспроможності економіки України (Бесараб М.Н., Левицька Ю.О., Мельник Ю.М.)	140
1.23. Основні параметри якості життя в світовому та національному вимірах (Задирака О.І.)	144
1.24. Циклічний розвиток категорії вартість (Коваленко А.Д.)	151
1.25. Вплив системи оподаткування на формування та розподіл доходів суб'єктів господарювання в Україні (Лось А.Ф.)	154
1.26. Основні напрямки забезпечення плановірності економічного розвитку (Підлісний С.В.)	160
1.27. Зарубіжний досвід податкового регулювання (Подзігун С.М.)	164
1.28. Аналіз правового поля державного прогнозування, стратегічного планування та економічного програмування в Україні (Рибак О.Д., Рибак О.О.)	167